

Ken en deel de leerdoelen!

Effectief onderwijs

Marita Eskes

Het delen van doelen is van groot belang in het onderwijs. Tot voor kort wisten leerlingen vaak niet wat zij gingen leren in de les. Leerkrachten hadden dit wel voor ogen, maar deelden dit niet met de klas bij aanvang van de les. Inmiddels zien we steeds vaker dat er aandacht is voor het kennen van leerdoelen. Dit moet leiden tot inzicht bij leerkrachten in wat zij hun leerlingen leren over een langere onderwijsperiode (een schooljaar, half jaar of per blok) en wat zij concreet onderwijzen per les. Dit vraagt om concrete lesdoelen.

Om vanuit doelen te werken is het belangrijk dat onderwijsmethodes als leidraad worden gebruikt. Blind de methode volgen is geen garantie voor goed onderwijs. Wel kan een methode houvast geven. Het zijn vooral handvatten voor leerkrachten om ervoor te zorgen dat de inhoudelijke doelen aan bod komen. Een methode geeft een richtlijn en structuur voor de leerkracht om de lessen in te richten.

DE LEERKRACHT HEEFT DE REGIE

Wanneer de leerkracht het overzicht niet heeft over wat er in een leerjaar moet worden onderwezen of wat er het komende halfjaar aan bod moet komen, kan hij niet goed inspelen op doelen. Als we dit omdraaien, betekent dit dat als leerkrachten zich wél bewust zijn van de onderwijsinhoud voor hun leerjaar, zij zinvol met hun leertijd kunnen omgaan en hun onderwijs zo kunnen inrichten dat alle onderwijsinhoud aan bod komt. Zo kan een leerkracht waar nodig na een blok extra herhalen. Of als alle inhoud al goed is ingeslepen, kan hij kiezen voor minder herhaling dan de methode wellicht aangeeft. De leerkracht kan naar behoefte extra instructiemomenten invoegen, extra aandacht schenken aan automatisering of aan het eind van het schooljaar ruimte inbouwen om lastige onderwerpen goed in te slijpen. Neem bijvoorbeeld het leren lezen in groep 3: na elke kern kan een dag minder aan herhaling worden besteed als de groep dat aankan. Daarnaast kan de leerkracht er zelf voor kiezen om daarentegen

dagelijks wel 10 minuten aan het automatiseren van korte woorden (mkm, mmkm en mkmm) te besteden. Dit ongeacht de woordsoorten die de methode centraal stelt in de les of in die kern. Een leerkracht die het overzicht heeft, volgt niet blind een handleiding van een methode, maar weet wat de leerlingen moeten kunnen, kennen of weten aan het einde van het jaar. De leerkracht richt zijn onderwijs en instructies hierop in. Zo is een methode een prettige leidraad, die helpt om een hele berg aan inhoudelijke doelen te ordenen in blokken, kernen of hoofdstukken. De leerkracht heeft vervolgens de regie en zet de inhoud, instructies en middelen in die nodig zijn om zijn leerlingen de doelen eigen te laten maken (Schmeier, 2015).

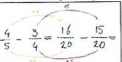
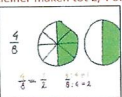

EFFECTGROOTTE EN UITDAGENDE DOELEN

Het stellen van uitdagende, realistische doelen is van groot belang. Het helpt leerkrachten bewust te worden van wat zij hun leerlingen gaan leren. Uit onderzoek blijkt dat het stellen van uitdagende doelen een effectgrootte van 0,56 heeft op de leerlingresultaten (Hattie, 2015; Verwooy, 2014). Alle effectgroottes boven de 0,4 geven aan dat het een zinvolle interventie is. Het lijkt logisch: leerkrachten die voorafgaande aan een periode, blok of les weten wat zij hun leerlingen willen leren. Echter blijkt dat leerkrachten het lastig vinden om concrete doelen te formuleren. Het werk dat gemaakt moet worden staat vaak centraal, waarbij er een werkuitleg centraal staat

Doelenkaart rekenen

vanaf januari tot aan de zomervakantie ga ik leren...

- Een serie kommagetallen in volgorde te zetten (0,16 - 0,23 - 0,48 - 0,89)
- Breuken gelijknamig maken
($\frac{1}{4}$ en $\frac{3}{8} \rightarrow$ ik kan van $\frac{1}{4}$ ook $\frac{2}{8}$ maken)

- Breuken die niet gelijknamig zijn optellen en aftrekken (+ en -)

- Breuken kleiner maken (vereenvoudigen)
($\frac{4}{8}$ kan ik kleiner maken tot $\frac{2}{4}$ of $\frac{1}{2}$)

- Breuken vermenigvuldigen (x)

- Hoofdrekenen: getallen x10, x100, x1000, :10, :100, :1000 kunnen doen
- Bedragen afronden op tienden en honderdsten (0,49 \rightarrow 0,5 en 0,57 \rightarrow 0,60)
- Breuken omrekenen naar procenten ($\frac{1}{4} = 25/100$ dus is het 25%)
- Het gemiddelde uitrekenen van een reeks getallen ($8 + 9 + 7 = 24 : 3 = 8$)
- Verhaaltjessommen passend bij groep 7 uitrekenen
- Bedienen van de rekenmachine

Naam:

Marita Eskes
marita.eskes@reken.nl

Doel: wat leer ik in kern 7?

- Wat leer ik?**
 - dubbelwoorden: zakdoek, voetbal, zeilboot
 - twee medeklinkers achter: melk, hark, laars
 - twee medeklinkers voor: stap, kroon, vlieg
 - woorden met /sch/ (klinkt als /sg/): schoen, schaap
 - woorden met /ng/: bang, eng, ring, tong
 - hoofdletter herkennen: Sim, Lien, Kas
- Oefenrijtjes:**

kort	vast	trein	school	bang	voetbal
kaart	last	trip	schaal	lang	rugzak
kaars	bast	trui	schaap	hang	zakdoek
kers	best	spui	schip	hing	duikboot
kerk	vest	speel	schop	ring	waslijn

Figuur 1: voorbeelden van doelenkaarten per periode en per blok

in plaats van een instructie die gericht is op het overdragen van het lesdoel (Schmeier, 2015). Wanneer leerkrachten zich meer bewust worden van de onderwijsinhoud die in het leerjaar waarin zij werken moet worden aangeboden, zullen zij bewuster omgaan met het werken vanuit doelen.

DOELEN DELEN

Dat het stellen van uitdagende doelen van belang is, laat onderzoek van Hattie (2015) zien. Ook het delen van doelen met leerlingen helpt om de leerprestaties te verbeteren. Dit kan door focus aan te brengen als je voorafgaande aan het leren weet wát je gaat leren (Hattie, 2012; Schmeier, 2015; Thomas & Green, 2015). Om doelen met leerlingen te kunnen delen is

het van belang dat de leerkracht deze zelf goed voor ogen heeft. Deze kunnen in kaart worden gebracht per periode en per vakgebied. Deze kunnen vervolgens weer worden opgedeeld in doelen per blok. Dit helpt zowel leerkrachten inzicht geven in wat zij gaan onderwijzen in hun leerjaar, maar helpt ook de leerlingen om te weten wát zij gaan leren!

Enkel de doelen op papier hebben staan, maakt nog niet het verschil. Het gaat erom dat de doelen gaan 'leven', dat er aandacht voor is en over gesproken wordt. Doelenkaarten kunnen helpen om - voorafgaande aan een nieuwe periode of nieuw blok - inzicht te geven aan leerlingen wat er aan bod zal komen. Leerlingen kunnen aan het denken worden gezet door gerichte vragen van de leerkracht. Dat zijn vragen als: *Welke onderwerpen spreken je aan?*, *Waar denk je veel oefening in nodig te hebben?* of *Waar weet je al veel vanaf?* Leerlingen leren op deze manier dat het normaal is om over onderwijsinhoud te praten en dat er nieuwe dingen op hen af zullen komen. Het scheidt veiligheid (Schmeier, 2015). Het helpt leerlingen bovendien inzien dat het per persoon kan verschillen hoeveel oefening en herhaling nodig is om een leerdoel eigen te maken. Het helpt het leerproces centraal te stellen, niet enkel de opbrengsten. Volgens Hattie (2012) is het van groot belang dat leerlingen leren zicht te krijgen op hun leerproces en hierop vooruit kunnen blikken of reflecteren. Uiteraard kunnen de doelenkaarten ook na afloop van een periode of blok bekeken worden om stil te staan bij: *'Welke onderwerpen zijn nog lastig?'* en *'Is alle inhoud aan de orde gekomen?'* Leerlingen kunnen met pictogrammen aangeven waar zij nog moeite mee denken te hebben en afvinken wat goed gaat.

Als je daar als leerkracht op kunt inhaken door te vertellen dat het onderwerp dat veel leerlingen lastig vinden de komende blokken aan bod blijft komen,

Als je daar als leerkracht op kunt inhaken door te vertellen dat het onderwerp dat veel leerlingen lastig vinden de komende blokken aan bod blijft komen,

helpt dat leerlingen inzicht te krijgen in de aanpak en stelt het ook gerust: we blijven oefenen en de leerkracht is er voor mij. Leerkrachten kunnen gerichter feedback geven als doelen centraal staan. Dat wordt als een van de belangrijkste factoren voor effectief leren gezien (Hattie, 2015; Vernooy, 2014). Ook bij het pre-teachen kunnen doelenkaarten een rol spelen. Wanneer de leerkracht of onderwijsassistente de nieuwe doelenkaart rondom het leren lezen in groep 3 alvast een week voorafgaande aan het nieuwe blok deelt, kunnen de letters of woordsoorten worden benoemd en kan de leerkracht modellen hoe de letters klinken, eruitzien en (zoemend) worden gelezen. Dit kan als volgt worden gebracht: *'Pssst, de andere kinderen krijgen volgende week de doelenkaart van kern 8... Jullie mogen deze alvast zien. Zo kunnen we alvast een beetje oefenen, nog niet doorvertellen aan de rest hoor!'*. De ervaring leert dat leerlingen het bijzonder vinden om alvast een inkijkje te krijgen in de leerstof. Bovendien zullen deze leerlingen de week daarna al met wat meer zelfvertrouwen deelnemen aan de lessen. De inhoud is immers al een keertje eerder besproken. Dat sluit aan bij het preventief handelen en het feit dat leerproblemen voorkomen beter is dan achteraf remediëren (Vernooy, 2014).

OUDERS BETREKKEN

Veel ouders geven aan het interessant te vinden wat hun kind zoal leert op school. Maar niet elk kind

vertelt hierover. Als ouders terugvragen hoe het op school was, geven kinderen vaak iets aan als 'goed' of 'leuk'. Toch zijn er manieren waarop we ouders kunnen bereiken. In de onderbouw kan per thema worden gedeeld welke letter er wordt aangeboden, welke prentenboeken centraal staan en welke voorbereidende lees- en rekenvaardigheden geoefend zullen worden. In hogere groepen kunnen doelenkaarten per periode of blok gedeeld worden. Zet deze als leerkracht bijvoorbeeld op je groepspagina op de website en geef deze ook op papier mee aan de leerlingen. Zo krijgen ouders een kijkje in wat hun kind leert en komt het kind geregeld thuis met iets concreets in handen: *'Kijk eens, wat wij allemaal gaan leren!'*. Natuurlijk kun je ook brieven versturen waarin je de leerstof toelicht. Niet elke ouder heeft echter tijd om dit uitgebreid te lezen of kán dit niet lezen. Een overzichtelijke kaart op één A4 helpt om tussendoor gesprekjes op gang te brengen tussen ouder en kind, zeker als de doelenkaart op een plek hangt zoals de koelkast, de wc of op het prikbord. Ouders voelen zich op deze manier op laagdrempelige wijze betrokken bij het onderwijs van hun kind.

LESDOELEN

Net als het delen van doelen per periode, is het delen van een helder lesdoel ook van groot belang (Hattie, 2012; Schmeier, 2015; Thomas & Bloom, 2015). Niet enkel aangeven *'We gaan nu rekenen'* maar een helder lesdoel benoemen waarin het onderwerp en de vaardigheid die leerlingen zich eigen moeten maken duidelijk naar voren komen. Bijvoorbeeld *'Ik kan ongelijknamige breuken gelijknamig maken'* of *'Ik kan getallen tot 100 op de getallenlijn uitrekenen'*. Maar ook: *'Ik leer vijf kenmerken van het klimaatprobleem beschrijven'* of *'Ik kan een samenvatting schrijven van een informatieve tekst met behulp van het stappenplan'*.

In het brein gaan op deze manier alvast de juiste kamers open zodat nieuwe leerstof kan worden aangehaakt aan het juiste kapstokje in de juiste kamer. Niet elke handleiding van elke methode noemt een zuiver lesdoel. Soms komen er meerdere doelen aan bod of worden zowel onderwerpen van herhaling als nieuwe onderwerpen opgesomd bij de lesinhoud. De kunst is om als leerkracht voor een week vooruit telkens de doelen helder in kaart te brengen. Dit kan

Marita Eskes
@MaritaEskes

De #leerdoelen evalueren samen met leerling: ✓ = behandeld, ? = nog moeilijk, wil ik herhalen. #inzicht #onderwijs

Inhoudsdoel:
Herhalen van de categorieën:

- dertig (woorden die eindigen op 'ig')
- heerlijk (we horen 'luk' maar schrijven 'lijk')
- opa's ('s bij het meervoud waar een lange klank klinkt op het einde van het woord)
- dirigent (meerdere open lettergrepen in een woord)
- toren/torren (open- en gesloten lettergreep) ? vooral toren

Aanbieden van de categorieën:

- knabbelen (woorden met twee keer een 'stomme e')
- honderd (woorden met 'erd' en 'aard' eindigen op 'd')
- papegaai (na een korte klank toch geen medeklinker verdubbeling)
- ciroen (woorden met 'e' die klinken als 's')
- clown (woorden met 'e' die klinken als 'k')
- politie (woorden eindigend op 'sie' schrijven we als 'tie')
- gladheid (weetwoorden: 'heid' schrijf je altijd zo, met de 'd' op het einde)
- majesteit (weetwoorden: 'teit' schrijf je altijd zo, als het geen relatie met de tijd heeft)
- telefonisch (weetwoorden: 'isch' woorden herkennen en de 'sch' toepassen op het einde van een woord)

zaterdag 10 oktober 2015 14:00

Figuur 2: evalueren met leerlingen

Je leert • woorden schrijven met twee medeklinkers vooraan of achteraan.

Lesdoel 1F
 Woorden schrijven met twee medeklinkers vooraan of achteraan (cat. 2a).

Categorieregels

slak

hert

Schrijf het woord, zoals je het hoort.

Stappen luisterwoord

- 1 Zeg het woord.
- 2 Welke klanken hoor je?
- 3 Schrijf op wat je hoort.
- 4 Kijk het woord na.

Uitbreidingswoorden

het stuur	de mens
het glas	de buurt
slim	hij leest
de brief	hij liegt

1 Lees de tekst.

Slak
 Niels fietst naar het zwembad.
 Hij gaat met hem.

Lesdoel: ik kan korte woorden met twee medeklinkers vooraan of achteraan juist schrijven.

slak
hert

Figuur 3: concrete lesdoelen vooraf formuleren

bijvoorbeeld door deze op geeltjes te schrijven en in de handleiding te plakken. Deze kun je dan overnemen op je digibord, flap-over of dagplanning. Zo wordt het delen van het lesdoel in elk geval niet vergeten bij aanvang van een les!

SAMENVATTEND

Uit dit artikel kan worden opgemaakt dat het dus van groot belang is dat leerkrachten weten welke leerstof zij onderwijzen in hun leerjaar. Dit helpt om keuzes te maken en een verantwoord, effectief aanbod van goede lessen neer te zetten. Daarnaast heeft het in kaart brengen van leerdoelen als voordeel dat deze kunnen worden gedeeld, zowel per periode als ook per les. Leerlingen krijgen zo meer inzicht in wát zij gaan leren, hetgeen hun leerprestaties ten goede komt. Bovendien kan de leerkracht pas goede feedback geven als hij weet wat zijn leerlingen moeten leren, waar zij staan in het leerproces en wat zij nodig hebben (Hattie, 2012; Verwooy, 2014). Het is al langer bekend dat de leerkracht ertoe doet. Door leerdoelen helder in beeld te brengen kan de

leerkracht op verschillende manieren nóg beter bijdragen aan het leren en ontwikkelen van kinderen!

OVER DE AUTEUR

MARITA ESKEs Med (SEN) IS NA JAREN ERVARING IN HET PRIMAIR ONDERWIJS WERKZAAM ALS ONDERWIJSADVISEUR TAAL/LEZEN EN DIDACTISCH HANDELEN BIJ EXPERTIS ONDERWIJSADVISEURS. ZIJ BEGELEIDT SCHOLEN BIJ HET REALISEREN VAN EFFECTIEF ONDERWIJS, WAARONDER HET WERKEN VANUIT DOELEN. MEER INFORMATIE IS TE

VINDEN OP WWW.EXPERTIS.NL/EDI. CONTACT: MARITA.ESKES@EXPERTIS.NL EN TE VOLGEN OP TWITTER: [@MARITAESKES](https://twitter.com/MARITAESKES).

LITERATUUR

- Hattie, J. (2012). Feedback for learning. *Educational Leadership*, 2 (18-23).
- Hattie, J. (2015). *Leren zichtbaar maken*. Rotterdam: Bazalt.
- Schmeier, M. (2015). *Expliciete Directe Instructie*. Huizen: Pica.
- Thomas, I. A., & Green, R.L. (2015). Using Instructional Strategies to Enhance Student Achievement. *National Forum of Teacher Education Journal*, 3 (1-17).
- Verwooy, K. (2014). De schoolleiding en leren zichtbaar maken. *Basisschool Management*, 2 (27-31).